

Афоризми та цитати Блеза Паскаля з книжки "Думки"

Блез Паскаль

Що ж це за химера — людина? Яка дивина, яке чудовисько, який хаос, яке поле суперечностей, яке диво! Суддя всіх речей, нікчемний земляний черв'як, хранитель істини, клоака сумнівів і помилок, слава і сміття Всесвіту.

Велич полягає не в тому, щоб доходити до однієї крайності, а в тому, щоб водночас торкатися обох і заповнювати весь простір між ними.

Тож навчаймося добре мислити — ось основа моралі.

Зважимо виграш і програш, ставлячи на те, що Бог є. Маємо два випадки: якщо виграєте — виграєте все; якщо програєте — не втратите нічого. Тож, не вагаючись, ставте на те, що Він є.

Уся наша гідність — у здатності мислити. Саме думка підносить нас, а не простір і час, у яких ми — ніщо. Тож намагаймося мислити гідно — у цьому основа моральності.

Істина настільки ніжна, що варто лише трохи від неї відступити — і впадаєш в оману; але й омана настільки тонка, що варто лише трохи відхилитися від неї — і опиняєшся в істині.

Коли людина намагається довести свої чесноти до крайніх меж, її починають оточувати вади.

Марнославство так укорінилося в людському серці, що солдат, підмайстер, кухар, носій — усі вихваляються й прагнуть мати шанувальників. Навіть філософи хочуть того самого. Ті, хто викриває марнославство, прагнуть похвали за те, що так добре про нього написали, а ті, хто їх читає, — за те, що прочитали. І я, який пишу ці слова, можливо, бажаю того ж; і, можливо, ті, хто мене читатиме...

Хто входить до оселі щастя дверима задоволень, той зазвичай виходить дверима страждань.

Найкраще в добрих справах — бажання приховувати їх.

Якщо Бога немає, а я в Нього вірю, я нічого не втрачаю. Але якщо Бог є, а я в Нього не вірю, я втрачаю все.

Люди поділяються на праведників, які вважають себе грішниками, і грішників, які вважають себе праведниками.

Ми буваємо щасливі лише тоді, коли відчуваємо, що нас поважають.

У серці кожної людини Бог створив порожнечу, яку не може заповнити ніщо створене. Це бездонна прірва, яку може заповнити лише щось нескінченне й незмінне, тобто сам Бог.

Ми ніколи не живемо теперішнім. Ми лише передчуваємо майбутнє й квапимо його, ніби воно запізнюється, або повертаємося до минулого й намагаємося його втримати, ніби воно пішло надто рано. Ми настільки нерозумні, що блукаємо в часах, які нам не належать, нехтуючи єдиним часом, що нам даний.

Ніколи зло не чиниться так легко й охоче, як в ім'я релігійних переконань.

Наскільки справедливішою здається адвокатові справа, за яку йому щедро заплатили.

Громадська думка править людьми.

Відкриваючись тим, хто шукає Його всім серцем, і ховаючись від тих, хто всім серцем від Нього тікає, Бог визначає міру людського знання про Себе. Він дає знаки, видимі для тих, хто Його шукає, і невидимі для байдужих. Тим, хто хоче бачити, Він дає достатньо світла; тим, хто бачити не хоче, — достатньо темряви.

Пізнання Бога без усвідомлення власної немочі породжує гордість. Усвідомлення своєї немочі без пізнання Ісуса Христа веде до розпачу. Але пізнання Ісуса Христа захищає нас і від гордості, і від відчаю, бо в Ньому ми знаходимо і усвідомлення власної немочі, і єдиний шлях до її подолання.

Останній крок розуму — визнати, що існує безліч речей, які його перевершують. Він слабкий, якщо не доходить до такого визнання. Де треба — слід сумніватися, де треба — говорити впевнено, а де треба — визнавати власне безсилля. Хто цього не робить, той не розуміє сили розуму.

Справедливість без сили — безсила, сила без справедливості — тиранічна. Тому треба поєднати справедливість із силою: зробити так, щоб справедливе було сильним, а сильне — справедливим.

Є достатньо світла для тих, хто хоче бачити, і достатньо темряви для тих, хто не хоче.

Всесвіт — нескінченна сфера, центр якої всюди, а межа — ніде.

Велич людини саме в тому, що вона усвідомлює свою нікчемність.

І почуття, і розум ми вдосконалюємо або, навпаки, псуємо в спілкуванні з людьми. Одні розмови вдосконалюють нас, інші — розбещують. Тому слід ретельно обирати співрозмовників.

У мені, а не в писаннях Монтеня міститься те, що я в них вичитую.

Надто великі благодіяння обтяжують: нам хочеться віддячити за них із лишком.

Зарозумілість і лінь — ось два джерела всіх вад.

Люди зневажають релігію. Вони відчують ненависть і страх від самої думки, що вона може виявитися істинною. Щоб позбавити їх цього, треба почати з доказу, що релігія зовсім не суперечить розуму. Навпаки, вона заслуговує на повагу й здатна приваблювати. Заслуговує на повагу, бо добре знає людину. Приваблює, бо обіцяє істинне благо.

Одні кажуть: оскільки ви з дитинства вважали скриню порожньою, коли нічого в ній не бачите, ви повірили в можливість порожнечі. Це обман ваших чуттів, підкріплений звичкою, і його має виправити наука. Інші стверджують: оскільки в школі вам сказали, що порожнечі не існує, ваш здоровий глузд, який до цього судив правильно, було спотворено, і його слід виправити, повернувшись до природних понять. То що ж нас обманює — чуття чи знання?

Справедливість так само залежить від моди, як і краса.

Папа Римський ненавидить і боїться вчених, які не дали йому обітниці послуху.

Коли я думаю про короткий час свого життя, поглинутий вічністю до нього й після нього, про крихітний простір, який я займаю, і навіть про той, що бачу перед собою, загублений у нескінченності просторів, мені невідомих і таких, що нічого не знають про мене, я відчую страх і подив. Чому я тут, а не там? Чому саме тепер, а не тоді? Хто помістив мене сюди? Чисю волею і владою призначено мені це місце й цей час?

Я присвятив багато часу абстрактним наукам, але їхня віддаленість від нашого життя відвернула мене від них. Коли я почав вивчати людину, то побачив, що ці абстрактні науки мало їй властиві і що, заглиблюючись у них, я опинився далі від пізнання власної долі, ніж інші, які їх не знають. Я пробачив іншим їхнє невігластво, але сподівався хоча б знайти однодумців у вивченні людини — справжньої науки, яка їй

потрібна. Я помилився. Нею займається ще менше людей, ніж геометрією.

Прості люди часто судять про речі правильно, бо перебувають у природному невіданні, властивому людині. У знання є дві крайності, і вони сходяться. Перша — повне природне незнання, з яким людина народжується. Друга — точка, до якої доходять великі уми: охопивши все доступне людині знання, вони розуміють, що нічого не знають, і повертаються до того самого незнання, з якого починали, але тепер це вже усвідомлене незнання. А ті, хто перебуває між цими крайнощами, втративши природне незнання й не досягнувши іншого, тішаються крихтами поверхового знання і вважають себе мудрецами. Саме вони збивають людей із пантелику й помилково судять про все.

Чому кульгава людина нас не дратує, а "кульгавий" розум — дратує? Бо кульгавий визнає, що ми ходимо прямо, а людина з хибним судженням вважає, що це ми помиляємося. Інакше ми відчували б до неї жаль, а не гнів. Епіктет ставить питання ще гостріше: чому ми не ображаємося, коли нам кажуть, що в нас болить голова, але ображаємося, коли кажуть, що ми погано міркуємо або ухвалюємо хибне рішення?

Небезпечно надто наполегливо переконувати людину, що вона нічим не відрізняється від тварин, не показуючи водночас її величі. Небезпечно й доводити її велич, не згадуючи про її ницість. Ще небезпечніше залишати її в незнанні і того, і іншого. Найкорисніше — показати їй обидві сторони.

Звичка — друга натура, і вона руйнує першу. Але що таке природа? І чому звичка не є частиною природи? Я дуже боюся, що сама природа — не більше ніж перша звичка, так само як звичка — друга натура.

Час лікує біль і сварки, тому що ми змінюємося. Ми вже не ті, ким були раніше; ні кривдник, ні скривджений уже не ті самі люди. Це наче народ, якому завдали образи, а потім зустріли його через два покоління. Це все ще французи, але вже не ті самі.

І все-таки дивно, що найвіддаленіша від нашого розуміння таємниця — успадкування гріха — водночас є тим, без чого ми ніяк не можемо зрозуміти самих себе.

Є дві однаково вічні істини віри. Перша — людина у своєму первісному стані або в стані благодаті піднесена над усією природою, немов подоба Бога, і причетна до божественного ества. Друга — у стані зіпсуття й гріха людина відпала від цього становища і стала подібною до тварин. Обидва твердження однаково істинні й невіддільні одне від одного.

Легше перенести смерть, не думаючи про неї, ніж думку про смерть, коли вона нам не загрожує.

Велич і нікчемність людини настільки очевидні, що істинна релігія неодмінно повинна вчити нас: у людині є велика підстава і для величчї, і для нікчемності. Вона також повинна пояснювати нам ці дивовижні суперечності.

Які є підстави стверджувати, що неможливо воскреснути з мертвих? Що важче — народитися чи воскреснути: щоб з'явилося те, чого ніколи не було, чи щоб знову стало те, що вже існувало? Хіба почати жити легше, ніж повернутися до життя? Одне через звичку здається нам можливим, інше через брак звички — неможливим.

Щоб зробити вибір, ви повинні докласти зусиль і шукати істину. Адже якщо ви помрете, не поклоняючись цій істині, ви загинете. Але, скажете ви, якби Він хотів, щоб я Йому поклонявся, то дав би мені знаки Своєї волі. Він їх дав, але ви ними знехтували. Тож шукайте їх — це варте зусиль.

Є лише три типи людей: одні знайшли Бога і служать Йому; другі не знайшли Його, але намагаються знайти; треті живуть, не знайшовши Його і не шукаючи. Перші — розумні й щасливі, останні — нерозумні й нещасні, а ті, хто посередині, — розумні, але нещасні.

В'язень у темниці не знає, чи винесено йому вирок. У нього є лише година, щоб це з'ясувати; але якщо він дізнається, що вирок винесено, цієї години достатньо, щоб домагатися його скасування. Було б неприродно, якби він витратив цей час не на те, щоб з'ясувати, чи винесено вирок, а на гру в пікет.

За запереченнями не можна судити про істинність думки. Багато правильних думок зустрічали заперечення, багато хибних — ні. Заперечення не доводять хибності думки, так само як їхня відсутність не доводить її істинності.

Доводити благочестя до марновірства — означає руйнувати його.

Найвищий прояв розуму — визнати, що існує безліч речей, які його перевершують. Без такого визнання він просто слабкий. Якщо його перевершують природні речі, то що вже казати про надприродні?

Пізнання Бога без пізнання власної нікчемності веде до гордині. Пізнання своєї нікчемності без пізнання Бога веде до розпачу. Пізнання Ісуса Христа є посередником між ними, бо в Ньому ми знаходимо і Бога, і власну нікчемність.

Оскільки неможливо досягти універсальності, знаючи все про все, треба знати потроху про все. Краще знати щось про все, ніж усе про щось одне. Така універсальність — найкраща. Якби можна було поєднати обидва підходи, було б ще краще; але якщо доводиться обирати, слід обрати перший.

Коли я бачу людську сліпоту й нікчемність, коли дивлюся на німий Всесвіт і на людину, покинуту саму на себе в темряві, немов загублену в цьому куточку Всесвіту, яка не знає, хто її сюди помістив, навіщо вона прийшла сюди, що буде з нею після смерті, і не здатна цього дізнатися, — мене охоплює страх. Я почуваюся, наче людина, яку сонною привезли на пустельний і страшний острів і яка прокинулася там розгублена, не маючи змоги вибратися. І тому мене дивує, як люди не впадають у розпач від такого нещасного становища. Я бачу навколо інших людей із тією самою долею. Я запитую їх, чи знають вони більше за мене. Вони відповідають, що ні; і тут-таки ці нещасні безумці, озирнувшись навколо й побачивши щось, що тішить уяву, віддаються цьому всією душею й прив'язуються до нього. Що ж до мене, то я не міг віддатися таким речам; і, зваживши, наскільки ймовірніше, що існує щось поза тим, що я бачу навколо, почав шукати, чи не залишив Бог якогось свідчення про Себе.

Людина — лише тростина, найслабша в природі, але це тростина мисляча. Щоб її

знищити, не потрібно озброювати проти неї весь Всесвіт: достатньо пари або краплі води. Але навіть якщо Всесвіт її знищить, людина все одно буде вищою за те, що її вбиває, бо знає, що помирає, і усвідомлює перевагу Всесвіту над собою. Всесвіт нічого цього не знає. Отже, вся наша гідність — у думці.

Припущення, що апостоли були шахраями, безглузде. Доведімо його до кінця: уявімо, як дванадцять людей збираються після смерті Ісуса Христа й домовляються стверджувати, що Він воскрес. Цим вони кидали виклик усім можновладцям. Людське серце напрочуд схильне до легковажності, мінливості, обіцянок і багатства. Якби хоча б один із них піддався цим принадам і визнав брехню — не кажучи вже про в'язниці, тортури та смерть, — усе було б втрачено. Подумайте про це.

Ніхто не буває настільки щасливим, розумним, доброчесним і люб'язним, як істинний християнин.

Грішно, коли люди прив'язуються до мене, навіть якщо роблять це радісно й добровільно. Я обманув би тих, у кому породив би таке бажання, бо не можу бути метою для людей і не маю чого їм дати. Хіба я не повинен померти? І разом зі мною тоді зникне предмет їхньої прихильності. Як я був би винним, переконуючи людей повірити в брехню, навіть якби робив це лагідно, а вони вірили б охоче й цим тішили мене, так само я винен, коли вселяю любов до себе. Якщо я приваблюю до себе людей, то повинен попереджати їх, що вони не мають прив'язуватися до мене, бо повинні присвятити своє життя й працю Богові або пошукам Його.

Є вади, які тримаються в нас лише завдяки іншим і зникають разом із ними, немов гілки, коли зрубано стовбур.

Звичаю слід дотримуватися тому, що це звичай, а зовсім не через його розумність. Тим часом люди дотримуються звичаю, твердо вірячи, що він справедливий.

Справжнє красномовство сміється з красномовства. Справжня мораль сміється з моралі. Інакше кажучи, мораль мудрості сміється з моралі розуму, в якій немає законів. Адже мудрість належить до чуття так само, як науки — до розуму. Світський розум становить частину мудрості, а математичний — частину розуму. Сміятися з філософії — означає філософствувати по-справжньому.

Є лише два типи людей: праведники, які вважають себе грішниками, і грішники, які вважають себе праведниками.

Існує певний взірець приємного й прекрасного, що полягає у співвідношенні між нашою природою — слабкою чи сильною, такою, якою вона є, — і тим, що нам подобається. Усе, створене відповідно до цього взірця, приємне нам: будинок, пісня, мова, вірші, проза, жінка, птахи, річки, дерева, кімнати, одяг тощо.

У світі не можна уславитися знавцем поезії, не почепивши на себе табличку "поет". Але різнобічним людям вивіски не потрібні: для них немає принципової різниці між ремеслом поета й кравця.

Якби всі євреї були навернені Ісусом Христом, ми мали б лише упереджених свідків. А якби їх було знищено, ми взагалі не мали б свідків.

Вихована людина. Добре, коли людину не називають ні математиком, ні богословом, ні оратором, а просто вихованою людиною. Мені подобається лише ця загальна якість. Коли, побачивши людину, відразу згадують про її книжку, — це поганий знак. Я хотів би, щоб будь-яку рису помічали лише тоді, коли вона виявляється, аби ця риса не поглинула людину й не стала її ім'ям. Нехай про неї не думають, що вона добре говорить, доки не трапиться нагода для красномовства; але тоді нехай саме так про неї й подумують.

Істина і справедливість — настільки малі точки, що, цілячись у них нашими грубими інструментами, ми майже завжди промахуємося. А якщо й потрапляємо, то розмазуємо їх і водночас зачіпаємо все довкола — брехню значно частіше, ніж істину.